

ÖNFOGLALKOZTATÁS

- Az önfoglalkoztatásnak nincs egységes nemzetközi vagy hazai definíciója.
- Magyarországon a polgári jogi szerződés alapján munkát végzőket tartják önfoglalkoztatónak, akik egyéni vállalkozók, társas vállalkozás közreműködő tagjai, segítő családtagok, őstermelők és szövetkezeti tagok lehetnek.
- A munkaerőpiac dinamikus változásával az önfoglalkoztatás egyre változatosabbá válik, a munkavállalói és az önfoglalkoztatói státusz közti határok elmosódnak.
- Az önfoglalkoztatók aránya a munkavégzők között az EU-ban hosszabb ideje 14, Magyarországon 10% körüli (Eurostat [2019](#)).
- Az alkalmazott nélküli önfoglalkoztatók 53%-a tekinthető valódi önfoglalkoztatónak (ILO, [2018](#)).
- Az EU 2000 tavaszán 100 milliárd euró összegben felállított munkahelyvédelmi alapja (SURE) az egyéni vállalkozók és az önfoglalkoztatók jövedelempótló támogatására is lehetőséget biztosít.
- A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara szerint a családi vállalkozások, mikro- és kkvk-k támogatása kiemelt jelentőséggel bír a jelenlegi vírushelyzetben.

Az Infojegyzet a munkavégzők egy speciális szegmensét, az önfoglalkoztatók (self-employed) csoportját tekinti át. Bemutatja a fogalom definiálásának nehézségeit, az európai és a hazai önfoglalkoztatók jellemzőit. Szól a COVID-19 járvány e csoportot érintő gazdasági hatásai ellensúlyozására hozott gazdaságvédelmi intézkedések néhány európai példájáról.

Fogalom

Az önfoglalkoztatásnak máig nem alakult ki egységes nemzetközi vagy hazai definíciója. Számos szakirodalmi munka foglalkozik az önfoglalkoztatás jogi kérdéseivel, a fogalom meghatározásának nehézségével, az önfoglalkoztatók típusaival, jellemzőivel, hazai és külföldi szabályaival stb. (Pl. Gyulaváry [2014a](#), [2017a](#), Szekeres [2018a](#), Bankó [2008](#), Prugberger [2014](#), Bányai [2015](#)).

A munkaerőpiacon munkát végzők döntő része munkajogviszony keretei között végzi munkáját, ahol a két fél, a munkáltató és a munkavállaló viszonyát függő jogviszony jellemzi. A **tipikus munkajogviszony** legfontosabb kötelező kellékei a munkaszerződés, az írásbeli tájékoztatás, a munkaköri leírás. Az **atipikus foglalkoztatási formák keretében** a foglalkoztatottak a hagyományosra jellemző szerződéses keretektől és feltételektől eltérően végeznek munkát, de szintén a munkajogi szabályozás keretein belül.

Az **önfoglalkoztatás** fogalmát Magyarországon az uniós jog átültetése nyomán kezdték el használni. Az **önfoglalkoztató nem tekinthető jogi fogalomnak**. Nincs hivatalos, kellő pontosságú definíciója sem közösségi, sem a hazai jogban (Bankó [2008](#), Gyulaváry [2017a](#)). Az uniós jogban az önálló vállalkozói tevékenységet folytató férfiak és nők közötti egyenlő bánásmód elvének alkalmazásáról szóló (ma már nem hatályos) [86/613/EGK](#) irányelvben van egyfajta definíció az önfoglalkoztató, a **magyar fordításban általában önálló vállalkozói tevékenységet folytató személy fogalmára**. A korábbi felváltó irányelv ([2010/41/EU](#)) hatálya kiterjed az önálló vállalkozókra, azaz mindazon személyekre, "akik a nemzeti jog által meghatározott feltételek mellett, saját nevükben folytatnak jövedelemszerző tevékenységet; és az önálló vállalkozók házastársaira, (...) élettársaira, akik nem alkalmazottak vagy üzleti partnerek, és akik szokásosan, a nemzeti jog által meghatározott feltételek mellett vesznek részt az önálló vállalkozó tevékenységeiben, és ugyanolyan vagy kiegészítő feladatokat látnak el."

Az európai országok zömét egy ún. **bináris modell** jellemzi: a munkaviszonyban dolgozók munkavállalói jogait a munkajog szabályozza, míg a munkaviszonyon túl munkát végzők valamilyen jogi formában (magánszemélyként, vállalkozóként, gazdasági társaság személyes közreműködőjeként) végeznek munkát és a felek viszonyát polgári jogi

szerződésben foglaltak határozzák meg. Az önfoglalkoztatás során **az érintett személy nincs alárendeltségi, a munkáltatóval személyi függőségi viszonyban**, gazdaságilag sem függ egy személytől, amire az angol vagy a német elnevezés (self-employed, Selbständige) is utal (Gyulaváry [2014a](#)).

A bináris modell két szélén szereplő munkavállaló és **önfoglalkoztató** közötti területen, a munkaerőpiaci **változások, gazdasági** érdekek nyomán a „szürke zónán” belül egyéb típusok, s az azokat leíró viszonyok jöttek létre, mint pl. a **gazdaságilag függő önfoglalkoztatás, a színlelt (látszat- vagy ál)önfoglalkoztatás**, a kényszervállalkozás. E témakörnek is gazdag irodalma van (fentiekén túl pl. Szekeres [2018b](#), Gyulaváry [2014b](#)).

Gyulaváry ([2014b](#)) és Szekeres ([2018a](#)) által használt **tág értelmezés szerint önfoglalkoztató a polgári jogi szerződés alapján munkát végző személy**. Mások szűkebb értelemben használják a fogalmat. Prugberger (2014) például az önfoglalkoztatót a munkavállaló és az önálló munkavégző közti kategóriaként kezeli, ahol az önfoglalkoztató polgári jogi szerződés alapján, személyi függés nélkül, de gazdasági függésben, egy vagy néhány megrendelő felé dolgozik.

A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) **a fizetett munkavállalóval szemben határozza meg az önfoglalkoztatót**. E szerint önfoglalkoztató az, akinek az esetében a munka ellenértéke közvetlenül az általa előállított javak vagy szolgáltatások hasznától függ, a vállalkozás működése is tőle függ és a felelősség is az övé (Resolution Concerning the ICSE, [1993](#)).

Néhány más országban létezik egy harmadik kategória, **a munkavállalóhoz hasonló személy** (arbeitnehmerähnliche Person, worker), aki nagyon leegyszerűsítve a munkavállalóhoz hasonló jogállású személy, de nem munkaszerződés alapján végez munkát. A Munka Törvénykönyve (2012. évi I. tv.) előkészítésének egy szakaszában felmerült ennek bevezetése nálunk is, de erre végül nem került sor (lásd erről Kiss, [2013](#)).

AZ ÖNFOGLALKOZTATÁS JELLEMZŐI AZ EU-BAN ÉS MAGYARORSZÁGON

Európai Unió

Az Európai Unió legfrissebb adatai szerint ([2019 Q4](#)) 30,8 millió ember önfoglalkoztató, ez a 15-64 éves aktív korosztály 14% százaléka. Az Eurostat módszertana szerint önfoglalkoztató az a dolgozó, aki nem alkalmazott, és saját vagy közös tulajdonú, nem jogi személyiségű társaságban dolgozik, ide tartozóan a családtagja is. Az arányuk 8 és 30% között mozog, magasabb a déli, és egyes keleti (Görögország, Olaszország, Lengyelország), alacsonyabb a nyugati és az északi országokban (Dánia, Svédország, Németország) (Eurostat [2019](#), OECD [2018](#)).

A regionális különbségeket tekintve a legtöbb önfoglalkoztató a görög Peloponészosz régióban van (40%), az uniós átlag körüli vagy magasabb az arány a fővárosok körül (Berlin, Budapest: 14%, Brüsszel: 15%, Prága körüli régió: 21%), míg legalacsonyabb egyes északdéli vagy nyugati német régiókban, 7,5% alatti (Eurostat, [2020](#)).

Bár az uniós önfoglalkoztatás aránya hosszabb ideje nem változik, **e foglalkoztatási forma önmagában változatosabb** lett. Csökkent a mezőgazdaságban, nőtt a szolgáltató szektorban dolgozó önfoglalkoztatók száma. Emelkedett az alkalmazott nélkül dolgozó vállalkozók száma. Minden ötödik önfoglalkoztató kényszerből dolgozik e formában. Leginkább a skandináv országokban és Belgiumban, az Egyesült Királyságban válnak önfoglalkoztatóvá saját döntésből az emberek, míg keletre, a balkán államaiban, de Portugáliában és Ausztriában is inkább azért, mert nincs más választási lehetőség (Eurofound, [2017a](#)).

Az önfoglalkoztatók leginkább a következő szektorokban koncentrálnak:

- mezőgazdaság, erdőgazdálkodás és halászat (15,3%),
- nagy- és kiskereskedelem (15,9%),
- építőipar (12,8%),
- oktatási, tudományos és műszaki tevékenység (11,7%).

Az arányok az egyes országokban nagyon különbözőek: Romániában és Lengyelországban magas a mezőgazdaságban dolgozók aránya, míg a déli országokra a kereskedelmi, Szlovákiára és Írországra az építőipari önfoglalkoztatás a jellemzőbb (Európai Bizottság, 2017).

A gazdasági függőségben működő önfoglalkoztatók nem rendelkeznek önállósággal, nem határozhatják meg munkakörülményeiket, javadalmazásukat, helyzetük sokban hasonlít az alkalmazásban állók státuszához. Az önálló vállalkozók közül a „gazdaságilag függő munkavégzők” és a „színlelt önfoglalkoztatók” csoportjára különösen jellemző az alacsonyabb a szociális biztonság, ingatabb pénzügyi stabilitás. E két csoport teszi ki az összes önfoglalkoztató mintegy negyedét (Eurofound, 2017b).

Az EU támogatja az önfoglalkoztatást, mivel ezzel növelhető a foglalkoztatás szintje, a magasabb színvonalú munkahelyek száma, erősödik a hátrányos helyzetű személyek gazdasági és társadalmi szerepvállalása. A kreatív és innovatív mikro- és kisvállalkozások javítják a versenyképességet. Ez a pozitív szerep és hatás a "valódi" önfoglalkoztatókat jellemzi. Másik oldalról a kiszolgáltatott, a prekárius (bizonytalan) munka által veszélyeztetett, gyakran kényszer miatt önfoglalkoztatóvá válók helyzete jóval sérülékenyebb, erősebb szociális védelemre szorulnak.

A Szociális Jogok Európai Pillére célul tűzi ki a méltányos és egyenlő munkafeltételekhez, a szociális védelemhez, a képzéshez való hozzáférést minden munkát végzőnek. A pillér biztonságos és rugalmas foglalkoztatásról szóló alapelve szerint támogatni kell az innovatív munkavégzési formákat, ösztönözni kell a vállalkozói tevékenységet és az önfoglalkoztatást, meg kell könnyíteni a foglalkozási mobilitást. (A pillérről lásd: Infojegyzet 2017/83.)

Magyarország

Munkaerőpiacunk a régióban tipikusnak tekinthető: magas a tipikus munkaviszonyban dolgozók aránya, nem igazán jellemzők az atipikus munkavégzési formák, viszonylag alacsony az

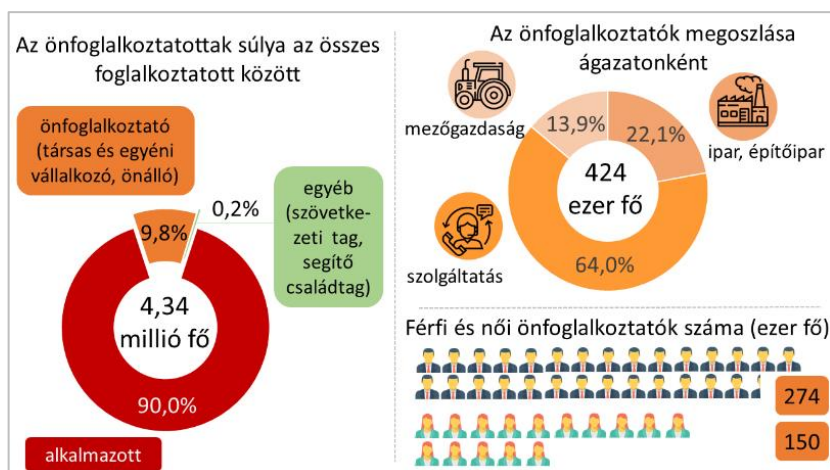
önfoglalkoztatás. Utóbbiak közül sokan gazdaságilag függő helyzetben, színlelt önfoglalkoztatóként, kényszervállalkozóként dolgoznak. Erre nem igazán vannak statisztikák, de a munkaügyi ítélkezési gyakorlat, a munkaügyi ellenőrzések tapasztalatai alapján valószínűsíthető, hogy elterjedt jelenségről van szó (Gyulaváry 2017a, 2017b).

A V4 országok közül nálunk a legalacsonyabb az önfoglalkoztatók aránya, évek óta 10% körüli. Legkevesebben a közép-dunántúli (6,8%) és az észak-magyarországi régióban (5,9%) dolgoznak így, míg Lengyelország régióinak nagy részében az uniós átlag feletti (15-20%) az arány, ami elsősorban a mezőgazdasági szektort érinti (Eurostat, 2020a, 2020b).

A KSH legutóbb 2017-ben mérte fel a hazai önfoglalkoztatókat, módszertana szerint az egyéni és társas vállalkozókat, önállókat. Néhány fontosabb jellemzőjük (KSH 2018):

- a 424 ezer önfoglalkoztató kétharmada 40 év feletti, egyharmaduknak egy megrendelője van;
- a nők foglalkoztatottakon belüli súlyuknál (46%) kisebb arányban vannak jelen a vállalkozók között (35%);
- a vállalkozói létet tudatosan 60% választotta, 9% beleszületett, más lehetőség hiányában vállalkozó lett 11,5%;
- az önfoglalkoztatók 96%-a nagyon, vagy közepesen elégedett azzal, amit csinál; az elégedettség nem függ össze az iskolai végzettséggel.

1. ábra: Az önfoglalkoztatók néhány jellemzője Magyarországon, 15-74 évesek, 2017. 2. negyedév

**ÖNFOGLALKOZTATÓKAT CÉLZÓ EGYES
GAZDASÁGVÉDELMI INTÉZKEDÉSEK**

Számos országban külön nevesítik azokat a gazdasági intézkedéseket, amelyek a COVID-19 járvány nyomán kialakult helyzeten kíván segíteni és kifejezetten az önfoglalkoztatókat célozza meg. Az egyes kormányok **számos eszközt vetnek be a munkavégzők e csoportjának védelmében az egyszeri támogatástól a jövedelempótlásig, az adóbefizetés elhalasztásától, a tb járulék elengedéséig vagy hitelgarancia, mikrohitel biztosításig.** Az alábbiakban néhány példát mutatunk be:

Csehországban azonnali egyszeri támogatást, 25 ezer koronát (napi 500 korona) kaptak az önfoglalkoztatók és a kisvállalkozók, amivel április végéig kívánták kompenzálni őket. A napi 500 korona folyósítását később a korlátozások teljes feloldásáig meghosszabbították. **Dániában** az önfoglalkoztatók és a szabad foglalkozásúak, ha bevételük legalább 30%-kal esett, veszteségeik 75 %-ának mértékéig készpénztámogatást kapnak (max. 3100 euró/hó, három hónapra. Ha nem tudják folytatni tevékenységüket, 100%-os kompenzációban részesülnek. **Lengyelországban** három hónapig nem kell tb járulékot fizetni az önfoglalkoztatóknak, ha bevételük legalább 50%-kal

csökkent. **Szlovéniában** a kisvállalkozók a minimálbér 70%-át megkapják, ami után nem kell járulékot fizetniük. **Ausztriában** az önfoglalkoztatók és a mikrocégek bizonyos feltételek esetén 6000 euró vissza nem térítendő gyorssegélyben részesülnek és hozzáférnek egyes hitelgarancia lehetőségekhez. **Olaszországban** szintén könnyített garanciákat nyújtanak az önfoglalkoztatók, szabad foglalkozásúak, egyéni vállalkozók számára. **Franciaországban** külön alapot hoztak létre e csoporton belül azoknak, akiknek az éves forgalma márciusban 70%-kal esett vissza, vagy a járvány miatt be kellett zárniuk. Az egy alkalmazottal dolgozó, csődhelyzetbe került foglalkoztatók 2000 euró átalánytámogatást kapnak. Külön állami garanciával ellátott hitel áll a most bajba került új, innovatív cégek, start up-ok részére ([OECD, 2020](#)).

Mivel válsághelyzetben megnő a környezet változásaira rugalmasan reagáló, kreatív és innovatív önfoglalkoztatók, mikrovállalkozások szerepe a majdani kilábalásban, ezért elemi érdek ezek megsegítése, a munkahelyek megőrzésének támogatása, az adótámogatásokon túl likviditást segítő mikrohitelprogramok indítása (Csath [2020](#)).

Források:

- Gyulaváry Tamás: A szürke állomány: gazdaságilag függő munkavégzés a munkaviszony és az önfoglalkoztatás határán, Pázmány Press, Budapest, [2014](#).
- Szekeres Bernadett: Fogalmi zűrzavar a munkajogtudományban: az önfoglalkoztatás problematikája – Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica, Tomus XXXVI/2 (2018), [472–484](#)
- Prugberger Tamás: Az önfoglalkoztatás intézménye a nyugat-európai és a magyar munkajogban – Magyar Jog, 2014/2.
- Exploring self-employment in the European Union – Eurofound, [2017](#).
- Access to social protection for people working on non-standard contracts and as self-employed in Europe – European Commission, [2017](#).
- Wilknes, M.: The many faces of self-employment in Europe – Eurofound.europa.hu, [26 October 2017](#)
- Self-employment across EU regions – Eurostat, [1 April 2020](#)
- Munkaerőpiaci felmérés, [Önfoglalkoztatás, KSH, 2017. II. negyedév](#)

Készítette: Kardos Krisztina
Képviselői Információs Szolgálat
E-mail: infoszolg@parlament.hu

infoszolg

Internet: www.parlament.hu/infoszolg
Intranet: intra.parlament.hu/infoszolg/
Telefon: (1) 441-6486